

Ukrán kisregények

Korszakokat átfogó antológiák (Ukrán elbeszélők, 1968; Ukrán költők, 1971) után most egy olyan gyűjteményt tarthatunk a kezünkben, amely az ukrán próza közelmúltjáról, fejlődésének meghatározó, izgalmas periódusáról ad áttekintést.

A kötetben szereplők írók — név szerint: Borisz Harcsuk, Jevhen Hucalo, Jurij Lovhin, Valerij Sevcsuk, Jurij Scserbak, Hrihir Tyutyunnik és Olekszandr Vaszil-kivszkij — annak a nemzedéknek a reprezentánsai, amelyet a lírában a magyar olvasók körében is jól ismert Ivan Dracs és Vitalij Korotics neve fémjelez, s akiket, ikertestvéreként az orosz „új hullámnak”, „hatvanasok” néven jegyeztek be a kritikai anyakönyvi hivatalok.

Persze a nemzedéki lajstrom nem lenne teljes Volodimir Drozd neve nélkül, akinek a kiadói nagylelkűség, mint látjuk, önálló kötetet juttatott — korántsem értelmetlenül! — megőrizve ezzel a bűvös hetes szám varázsát, de csökkentve a nemzedéki együvértartozás tudatosításának esélyét. Pedig Drozd a nemzedék vitathatatlanul egyik legmarkánsabb egyénisége, így hát nemcsak a műfaji azonosság okán, hanem az indulat természete és iránya, az indulás körülményei, továbbá az alkotói erkölcsiség és szándék közelsége miatt is indokolt őket együtt emlegetni.

Mint gyakorta az ukrán történelem viharos századaiban, ennek a nemzedéknek is megvolt a jó művek írásán túl a többletfeladata: vissza kellett állítani a harmincas években megrendült, s egészen a XX. kongresszusig légzészavarokkal küszködő ukrán prózairodalom egyensúlyát. Így a mesterségbeli tudáson, a parancsoló esztétikumra nézesen túl olyan igények fogalmazódtak meg velük szemben — részben a kritika, másrészt az olvasók részéről —, mint korszerű elkötelezettség, magas fokú erkölcsiség, politikai tisztánlátás, társadalmi felelősség; a sematikus figurák, a leegyszerűsített és idealizált élethelyzetek helyett hús-vér emberek, emberméretű gondok, küzdelmek ábrázolása.

Bizonyára nem volt véletlen, hogy a nemzedék legjobbjaiknak belső igénye találkozott a fenti követelményekkel. Ezt példázzák az alább ismertetett kisregények is.

A műfaj egyik lehetőségét és a bizonyítást egyik formáját Hrihir Tyutyunnik írása, *Az ugar* kínálja. Az orosz, vagy Bikov jóvoltából a belorusz háborús prózából megismert, és jelentkezésekor sokak által vitatott szemléletbeli változást figyelhetjük meg az ukrán írónál is. A háborús események széles körű panorámája helyett a jellemábrázolás lélektani lehetőségeinek kitágítása, az emberi cselekedetek erkölcsi indítékainak szenvedélyes keresése és felfejtése jut szerephez *Az ugarban*. Mert való igaz, ahhoz, hogy egy tizenhárom éves ukrán kisfiú saját helyzetére vonatkoztatva, csavargásának mintegy magyarázatként megfogalmazhassa: ő „senkié és mindenkié” — nagyban hozzájárul a háború apokalipszise; de Tyutyunnik, e súlyos érvet szem előtt tartva, meggyőzően bizonyítja, hogy Hariton elesettségének, kitaszítottságának eredő „békebeliek”. S az író, elkerülve a vád- és védbeszédek didaktikus felhangjait, csakis a gyermeki érzelem és értelem logikáját követve, az ő mozdulataira figyelve elvezeti az olvasót Hariton árvaságának forrásvidékéhez: a családjához. A kisfiú apja falusi asztalos, aki „nem tudja tartani a száját” és a harmincas évek végén a törvénytelen ségek áldozata lesz. Letartóztatása után felesége, megunva a bizonytalan várakozást, elhagyja a családi fészket; Hariton nagymamájával marad, aki hamarosan meghal, szeretetén, törődésén kívül unokájára hagyva félelem táplálta kétes testamentumát: „Legyen füled, de ne hallj, legyen szemed, de ne láss, hanem hallgass mélyen!”

Tyutyunnik tehetségére, emberismeretére vall, hogy minden érzelgős felhang nélkül megmutatja a kisfiú egyéni drámájából az önmagán túlmutató tanulságokat,

---

Ismerősöm az oroszlán. Hét ukrán kisregény. Európa, 1977. — Volodimir Drozd: Délsziget. Európa, 1977.

s ezzel párhuzamosan érzékeltetni tudja a közös tragédiából, a háborúból az egyéni sorsokra nehezedő lelki és testi megpróbáltatásokat.

Más természetű műfaji és erkölcsi tanulságokat kínál Jurij Lovhin címadó kisregénye, az *Ismerősöm, az oroszlán*. Bizonyítéka egyrészt az ukrán próza tematikai gazdagodásának. A sajátos társadalmi-történelmi fejlődés következtében az értelmiség gondoljai, az életforma kínálta tanulságok ritkán bukkantak fel az ukrán prózai művek lapjain. Szintén a „hatvanasok” érdeme — főleg Scserbaké és Lovhiné —, hogy miközben írásaikkal rehabilitáltak egy társadalmi réteget, nem mondtak le sohasem a jellembrázolás lehetőségeiről. Ezért emlékezetesek Scserbak orvoshősei, vagy Lovhin írásainak szobrászai, művészei.

Sajátos zenei szerkezete, megkomponáltsága miatt formailag is figyelemre méltó Jurij Scserbak kisregénye, a *Kis futballcsapat*. Érzékenysége, vibráló intellektusa, már-már a szabadvers gondolatrítmusával lüktető prózabeszéde alkalmassá teszi Scserbakot arra, hogy emlékképeket vibráltatva felelősen, elhithető erővel vallhasson a jó „csapatszellem” fontosságáról és értelméről. S a tisztaság szimbólumaként nála is ott a gyermek.

Borisz Harcsuk *Úton* című kisregénye az ukrán próza hagyományos vonulatához csatlakozik. Alcíme talán ez lehetne: rekviem egy parasztcsaládjért. Háború, nemzedéki ellentét, az életformaváltás gyötrelme és ígérete — ezek lennének a mű konfliktusteremtő pontjai. Paraszttasszony hőse olykor Jeszenyin-versek látomását idézi: „Oltalmazzá, isten anyja, és ments meg a ló nélküli utazástól...” Bújkáló lírája teszi, hogy Harcsuk írása kiemelkedik a témáról szóló átlagművek seregéből.

Egy családi albumra való portréból építi fel kisregényének szerkezetét Valerij Sevcuk. A *Rakpart 12* figurái azonban túlságosan is beállítottak, állóképszerűek. A laza novellafüzért a *Finálé* hivatott egységes szerkezeti és hangulati és tartalmi egységbe összefogni. Sajnos az utóbbi nem sikerül az írónak, de így is érdekes formai kísérletet ismerhettünk meg Sevcuk művében.

Jevhen Hucalo kisregénye (*Vizek, erdők, emberek*) a természettel testközelben élő emberek gondjairól vall. Olekszandr Vaszilivszkij *Megérkezés* című írásában egy teherautósofőr gondolatain keresztül a helytállás természetéről beszél őszintén, igazi emberi értékeket felmutatva.

Volodimir Drozd kisregénye, a *Délsziget* — a gyermeki képzelet villódzása tér- és időkorlátok nélkül. Cselekményről a szó hagyományos értelmében ez esetben nem is beszélhetünk. Mihajlo Reseto a kisregény, vagyis önmaga álmainak hőse, a jobbat, a többet akarás tiszta szándékával indul el szülőfalujából — a korlátozott lehetőségek színteréről — a nagy lehetőségeket ígérő városba, Délszigetre. Hogy Mihajlo nem a mesebeli legkisebb fiú szerencséjével jár és tér haza, ez Drozd írói szemléletéből egyenesen következik. Hisz ha a társadalomkritika, a jobbító szándék, az „érted haragszom, nem ellened” parancsa itt áttételesebben van is jelen, mint Drozd másik magyarul megjelent művében, a *Katasztrófában*, a főhős illúzióvesztésére itt is a délszigeti valóság szolgáltatja a magyarázatot képmutatásával, felszínességével, azzal, hogy emberi értékeket tagadó cinizmusával elrettenti a hozzá tiszta szándékkal közeledőt.

Annyi már most bizonyos, hogy Drozdnak jelentős szerepe lesz az ukrán regény megújításában. Az ukrán prózastílust sokszor gúzsba kötötte a líra túlbuzjándása. Drozdnál is gyakorta előfordulnak lírai elemek, de nála már egy sajátos groteszk látásmód részeként. Ezért van, hogy a gyermeki képzelet villódzása és a sok-sok nyelvi leleménnyel élénkített lírai groteszk már most egyedi, mással össze nem téveszthető, drozdi prózastílust eredményez. A fordító, Bojtár Anna munkájának köszönhető, hogy ez magyarul is megvalósulhatott és érzékelhető.

A nemzedéki együvé tartozást tudatosító kisregénygyűjteményt Karig Sára válogatta.

BALLA GYULA